

คุณลักษณะผู้สอนวิชาสังคมศึกษาแห่งประชาคมอาเซียน
ถอดบทเรียนด้วย “เบญจภาคี” กรณีศึกษาประเทศเวียดนาม
Characteristics of Social Studies Teachers within the ASEAN Community:
Lessons Learned from the ASIES Framework Through a Case Study
of Vietnam

สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, สฎายุ ธีระวณิชตระกูล, อิทธิเดช น้อยไม้ และ ศักดิ์ดา ทองโสภณ
Suwichai Kosaiyawat, Sadayu Teeravanichakul, Itthidech Noimai and Sakda Thongsophon
สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Social Studies Program, Faculty of Education, Burapha University
Corresponding Author Email: itthidech@buu.ac.th

Received 19/01/2026 | Revised 26/01/2026 | Accepted 27/01/2026

บทความวิชาการ (Academic Article)

บทคัดย่อ

บทบาทและคุณลักษณะของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในฐานะปัจจัยเชิงมนุษย์ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อแรงบันดาลใจและทัศนคติของผู้เรียนเป็นสิ่งที่ควรศึกษา โดยเฉพาะในบริบทการศึกษาเปรียบเทียบข้ามประเทศในประชาคมอาเซียน บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอคุณลักษณะของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาที่ผู้เรียนพึงประสงค์ในระดับประชาคมอาเซียน ผ่านกรณีศึกษาประเทศเวียดนามเป็นส่วนหนึ่งของการอธิบายเชิงลึก โดยสังเคราะห์ข้อมูลจากการถอดบทเรียนที่ได้จากประชุมเครือข่ายอาจารย์สาขาสังคมศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาของประเทศสมาชิกอาเซียน ผลการศึกษานำไปสู่การพัฒนาแนวคิด “เบญจภาคี” ประกอบด้วย วิชาการ วาทกรรม บูรณาการ ประสบการณ์ และสถานการณ์ อันเป็นคุณสมบัติที่ต้องมีในตัวของผู้สอนสังคมศึกษาแห่งประชาคมอาเซียน

คำสำคัญ: คุณลักษณะของครู ผู้สอนสังคมศึกษา ประชาคมอาเซียน เบญจภาคี

Abstract

The roles and characteristics of social studies teachers, as human factors that directly influence students' motivation and attitudes, merit careful scholarly investigation, particularly within the context of cross-national comparative education in the ASEAN Community. This academic article aims to present the desirable characteristics of social studies teachers at the ASEAN Community level through an in-depth case study of Vietnam. The study synthesizes insights derived from lesson learned sessions conducted during academic network meetings of higher education faculty members in the field of social

sciences from ASEAN member countries. The findings lead to the development of the ASIES Framework, a conceptual model comprising five essential attributes of social studies teachers in the ASEAN Community: Academic competence, Speech and communication skills, Integrative ability, Experiential knowledge, and Situational awareness. These attributes collectively reflect the core professional qualities required of social studies teachers to effectively respond to the diverse educational, social, and cultural contexts within the ASEAN region.

Keywords: Teacher Characteristics; Social Studies teachers; ASEAN Community; ASIES Framework

ความสำคัญและปัญหาของวิชาสังคมศึกษาในประชาคมอาเซียน

วิชาสังคมศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคม โดยเฉพาะในบริบทของประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ที่ต้องการพลเมืองผู้มีความเข้าใจในภูมิภาคเข้าใจวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีความสามารถในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สำหรับประเทศไทยได้มีการกำหนดให้สังคมศึกษาเป็นวิชาหลัก 1 ใน 8 สาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย ในชื่อว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย สาระวิชา ศาสนา ศิลปกรรมและจริยธรรม สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม สาระ เศรษฐศาสตร์ สาระประวัติศาสตร์ และสาระภูมิศาสตร์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) รวมทั้งเป็นวิชา แกนกลางในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศเวียดนาม อันมีองค์ประกอบในสาระรายวิชา เช่นเดียวกับประเทศไทย (Nguyen, 2022) ซึ่งเป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาความรู้จำนวนมาก ผู้สอนจึงต้อง เตรียมการสอน เตรียมสื่อ ใบงาน กิจกรรมและรูปแบบการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาตามหลักสูตร และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยตรง ทั้งนี้ปัญหาส่วนใหญ่ที่ พบคือ การสอนเนื้อหาไม่ทัน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ การสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เรียนสนใจไปศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองก่อนเรียนยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร การท่องจำเนื้อหาเพียงเพื่อสอบ ให้ผ่าน เป็นต้น (อิทธิเดช น้อยไม้, 2560; ดลนพร วราโพธิ์, 2565) ซึ่งปัญหาดังกล่าวในประเทศเวียดนาม ประสบด้วยเช่นกัน (Nguyen, 2022) ส่งผลให้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัยกันอย่างมากในการแสวงหารูปแบบ วิธีการสอน การผลิตสื่อ การวัดผล การเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมให้มีความน่าสนใจเพื่อจูงใจผู้เรียนให้ สนใจเรียนมากขึ้น แต่อาจมองข้ามบทบาทของผู้สอนหรือครู ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ เปรียบเป็น สื่อการสอน ประการหนึ่งในการสร้างความสนใจและความตั้งใจเรียนของผู้เรียน แต่กลับไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ไม่เหมือนกับการพัฒนาวิธีการสอน กระบวนการสอน หรือรูปแบบใหม่ในการสอน (กนก จันทร์ทอง, 2560) ดังที่มีการมอบหมายให้ผู้ที่ไม่สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาเอกเป็นผู้สอน ผู้สอนไม่ตรงตามคุณวุฒิ และด้วย เหตุผลที่ขาดแคลนครูทั้งจำนวนและสาขาที่จบ ครูหนึ่งคนต้องสอนหลายวิชาและทำงานหลายหน้าที่ มี ภาระมาก มีความอ่อนล้า ขาดความกระตือรือร้น ไม่มีใจรักในวิชาและไม่มีความเต็มใจในการสอน ทำให้ คุณค่าของรายวิชาลดทอนลงอย่างมาก จึงเป็นการสร้างทัศนคติด้านลบต่อรายวิชาให้แก่ผู้เรียน (Kosaiyawat, 2022) ทั้งที่วิชาสังคมศึกษา เป็นรายวิชาพื้นฐานที่มีการบูรณาการนำไปสู่การเรียนรู้วิชาใน

สายสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์อีกหลากหลายสาขาในระดับอุดมศึกษา และเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนโดยตรงในสังคม

ในการประชุมวิชาการประจำปีของมหาวิทยาลัยเครือข่ายอาเซียน (ASEAN University Network: AUN) ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2541 ผู้เขียนได้มีโอกาสนำนิตินิตเข้าร่วมกิจกรรม 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2542 ณ กรุงเทพมหานคร สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และครั้งที่ 10 ปี พ.ศ. 2551 ณ กรุงบันดาร์เสรีเบกาวัน ประเทศบรูไนดารุสซาลาม มีการสัมมนาและสนทนากลุ่มร่วมกันระหว่างอาจารย์ที่เข้าร่วมประชุมจาก 10 ชาติสมาชิกอาเซียน โดยมีอาจารย์ผู้สอนในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์หลายสาขา พิจารณาร่วมกันว่า ผู้เรียนในสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาเป็นผลต่อเนื่องมาจากการเรียนรายวิชาสังคมศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนมีความหลากหลายในด้านความสนใจ ความตั้งใจ วิธีการเรียน สมานในการฟังบรรยาย การจดบันทึกคำบรรยาย หรือมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในชั้นเรียนแตกต่างกัน อันมีมูลเหตุมาจากผู้สอนวิชาสังคมศึกษาที่ผู้เรียนเคยประสบมาเป็นเหตุสำคัญประการหนึ่ง ผู้สอนมีส่วนในด้านการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนรัก ชอบ สนใจ ใฝ่รู้ ติดตาม ความความรู้ ความเคลื่อนไหวในสาขาที่แตกต่างกัน อาจารย์สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่เข้าร่วมประชุมจึงมีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรมีการศึกษาคุณลักษณะของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาที่ผู้เรียนพึงประสงค์ ชอบในคุณลักษณะของตัวครูผู้สอน และต้องการให้ครูผู้สอนมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูผู้สอนสังคมศึกษาที่เหมาะสม ตรงตามความประสงค์ของหลักสูตร และของผู้เรียนอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนวิชาสังคมศึกษาอย่างมีความสุข ได้รับความรู้ และมีความตระหนักในคุณค่าของวิชาสังคมศึกษา สามารถทำความเข้าใจและนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ รวมทั้งใส่ใจใฝ่รู้ ติดตามความเคลื่อนไหวของสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตต่อไป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในบริบทของประชาคมอาเซียน โดยถอดบทเรียนผ่านกรอบแนวคิด “เบญจภาคี” (ASIES Framework) จากกรณีศึกษาประเทศเวียดนาม การศึกษามุ่งวิเคราะห์คุณลักษณะของครูผู้สอนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ผลการศึกษาคาดว่าจะประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้เชิงทฤษฎี การกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาครู และการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศสมาชิกอาเซียน

จากการประชุมสู่การดำเนินการถอดบทเรียน

สมาชิกประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ประกอบด้วย 10 ประเทศ คือ ไทย กัมพูชา บรูไน ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย เมียนมา ลาว เวียดนาม สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ในแต่ละประเทศมีหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับหรือการศึกษาขั้นพื้นฐานอันเป็นแกนหลักของการศึกษา โดยทุกประเทศมีการกำหนดรายวิชาสังคมศึกษาให้ผู้เรียนได้ศึกษาเป็นวิชาแกนหรือวิชาหลักวิชาหนึ่ง อาจมีชื่อเรียกต่างกัน แต่หลักการสำคัญมีจุดร่วมกัน ประกอบด้วย 5 สารวิชา ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมืองการปกครองหรือกฎหมาย วัฒนธรรมประเพณีหรือความเป็นพลเมืองหรือศาสนา สำหรับหลักสูตรของประเทศเวียดนาม ประกอบด้วยวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ประเพณีและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง มีจุดมุ่งหมายเดียวกันกับไทย คือ มุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ มีความเข้าใจในแบบแผนการดำเนินชีวิต การดำรงชีวิตในสังคม เป็นพลเมืองดีของประเทศและของโลก มีจิตสำนึกสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสันติสุขแห่งสังคม สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ มนุษยชาติ และการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่นเดียวกัน การเรียนการสอนมี

แนวทางไปในลักษณะเดียวกันคือ ให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ ทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งที่เกิดขึ้นในอดีต ในปัจจุบัน ตระหนักถึงเหตุและผล เพื่อเรียนรู้ ปรับตัว และเตรียมตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต (Kosaiyawat, 2022; Nguyen, 2022)

เมื่อสิ้นสุดการประชุม สมาชิกทุกคนได้เดินทางกลับไปปฏิบัติงานตามภารกิจ โดยมีการติดต่อกัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง ด้วยสมาชิกทุกคนเป็นผู้สอนในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยที่เป็นเครือข่าย และสอนในสาขาสังคมศาสตร์ มีการติดต่อ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการกันเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง มีความเห็นตรงกันที่จะศึกษาคุณลักษณะของครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา และเชื่อมโยงถึงวิชาสายสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ ในระดับอุดมศึกษาด้วย เพราะเป็นสาขาเดียวกัน มีความต่อเนื่องกัน เพื่อให้ได้คุณลักษณะที่เหมาะสม ส่งผลให้ผู้เรียนสนใจเรียนในรายวิชามากขึ้น ไม่ให้ผู้เรียนมีความรู้สึกหรือเห็นว่าน่าเบื่อ ไม่น่าเรียนอีกต่อไป จึงมีการวางแผนและกำหนดรูปแบบบูรณาการในการศึกษาหาคุณลักษณะของครูสังคมศึกษาของแต่ละประเทศ เพราะมีผู้แทนจากแต่ละประเทศในอาเซียนครบ เมื่อแต่ละคนได้ข้อค้นพบจากการศึกษา มีการส่งข้อมูลแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นรายประเทศ ผู้เขียนได้นำมาสังเคราะห์ในภาพรวม 10 ประเทศ เพื่อให้ครบตามจำนวนประเทศสมาชิกในรูปบทความวิชาการที่สมบูรณ์ เป็นข้อเสนอแนะในการผลิตครูวิชาเอกสังคมศึกษาให้มีคุณลักษณะที่คาดหวังของประชาคมอาเซียนอย่างชัดเจน

การได้ข้อสรุปคุณลักษณะของผู้สอนวิชาสังคมศึกษาจากแต่ละประเทศในครั้งนี้มีข้อตกลงที่นำไปดำเนินการร่วมกัน คือ อาจารย์แต่ละประเทศทำการศึกษาในประเทศของตนด้วยรูปแบบผลานวิธี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีข้อตกลงเป็นลำดับ คือ 1) ใช้กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายชั้นสูงสุดที่มีผลการเรียนวิชาสังคมศึกษาระดับ 3.5 ขึ้นไป จากคะแนนเฉลี่ย 4.00 จำนวน 100 คนของแต่ละประเทศ รวมทั้งสิ้น 1,000 คน ตอบแบบสอบถามปลายเปิดในรูปแบบเรียงความ หัวข้อ “ครูสังคมในดวงใจ” (Social Studies Instructor in my mind) จากนั้นเก็บรวบรวมนำมาสรุปคุณลักษณะของครูผู้สอนสังคมศึกษาที่นักเรียนต้องการ เป็นการจดหมวดหมู่จากคำสำคัญ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Method) โดยใช้ ATLAS.ti 2) ใช้นักศึกษาครูที่เรียนวิชาเอกสังคมศึกษาปีสุดท้ายที่ได้คะแนนเฉลี่ย 3.5 ขึ้นไป จำนวน 100 คนของแต่ละประเทศ รวม 1,000 คน ตอบแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากคำสำคัญในข้อสรุปของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพิ่มเติมความเห็นของตนได้จากหัวข้อครูสังคมในดวงใจ ชุดเดียวกัน จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลมาสรุปผลคุณลักษณะในภาพรวม 3) ใช้นิสิตนักศึกษาครูวิชาเอกสังคมศึกษาที่ผ่านวิชาปฏิบัติการวิชาชีพ (ฝึกสอน) ได้คะแนนเฉลี่ยรวมตลอดหลักสูตรอยู่ในระดับเกียรตินิยมอันดับ 1 จำนวน 100 คนของแต่ละประเทศ รวม 1,000 คน ทำการสนทนากลุ่มกับประเด็นคุณลักษณะของครูสังคมศึกษาที่ได้จากนิสิตนักศึกษาครูวิชาเอกสังคมศึกษา เพื่อหาข้อสรุปสุดท้ายที่ชัดเจน 4) ผู้วิจัยแต่ละประเทศนำประเด็นที่สรุปได้จากนิสิตนักศึกษาที่มีผลการเรียนเกียรตินิยมอันดับ 1 ไปเป็นประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับอาจารย์ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสายหรือประธานสาขาหรือประธานหลักสูตรหรือหัวหน้าภาควิชาการสอนวิชาสังคมศึกษาในสถาบันการศึกษาที่ผลิตครูของแต่ละประเทศ ประเทศละ 1 ท่าน รวม 10 คน เพื่อยืนยัน ให้ข้อคิดเห็นข้อมูลเพิ่มเติม ให้ความเห็น เสนอแนะ จากนั้นนำมาปรับปรุง จัดลำดับ เสนอเป็นข้อสรุปคุณลักษณะของครูผู้สอนสังคมศึกษาแห่งประชาคมอาเซียนโดยตรง (Kosaiyawat, 2022)

เบญจภาคี : ทิมา การดำเนินการ การได้ข้อค้นพบ

อาจารย์ผู้ทำการสำรวจจาก 10 ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน และกรณีศึกษาของประเทศเวียดนาม ได้นำข้อมูลที่ได้ในขั้นตอนสุดท้ายจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิชาเอกสังคมศึกษาจากมหาวิทยาลัยแต่ละประเทศมาทำการสนทนากลุ่มร่วมกัน ได้ข้อสรุปเป็นฉันทามติว่า คุณสมบัติของผู้สอนวิชาสังคมศึกษาแห่งประชาคมอาเซียน ประกอบด้วยคุณลักษณะ “ไตรภาคี : การ” และ “ทวิภาคี : การณ์” รวมเป็น “เบญจภาคี (ASIES)” คือ

1. วิชาการ (Academic : A) เป็นผู้มีความรู้ในเนื้อหาวิชาลุ่มลึก หลากหลายมากกว่าในหนังสือแบบเรียน มีความสามารถในการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนคิดและลงมือทำได้
2. วาทการ (Speech : S) มีศิลปะในการสื่อสาร การถ่ายทอดองค์ความรู้ การบรรยายจูงใจให้ต้องการฟัง การอธิบายยกตัวอย่าง การลำดับเรื่องในการสอน การตอบคำถามข้อสงสัยได้ชัดเจน ตรงประเด็น
3. บูรณาการ (Integration : I) มีความสามารถเชื่อมโยงให้เห็นความต่อเนื่องในเนื้อหาของสาระในสาขาและต่างสาขาให้เข้าใจกัน นำไปใช้ในชีวิตรจริงได้ มองภาพสังคมได้ชัดเจน
4. ประสบการณ์ (Experience : E) มีการสัมผัสใกล้ชิด ได้พบเห็นเหตุการณ์ สถานที่ บุคคล เรื่องราวที่สอนด้วยตนเองโดยตรง นำมาใช้ประกอบการสอน การเพิ่มเติมรายละเอียดและสร้างบรรยากาศในห้องเรียนได้
5. สถานการณ์ (Situation : S) มีความสามารถในการเลือกและใช้เหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นปัญหาที่เผชิญขณะสอนเรื่องราวนั้น นำมาเป็นส่วนหนึ่งในการสอน มีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยีเพื่อใช้หรือแนะนำควบคู่กับการสอน

เมื่อได้ข้อสรุปคุณลักษณะของผู้สอนสังคมศึกษา 5 ประการดังกล่าว โดยใช้คำย่อว่า “ASIES” อาจารย์ผู้ทำการสำรวจในแต่ละประเทศ ได้ดำเนินการต่อโดยสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดให้น้ำหนักคะแนนและตอบคำถามปลายเปิด เพื่อแสดงผลเพิ่มเติม นำไปให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 100 คนในแต่ละประเทศ รวม 1,000 คน ที่มีชื่อกลุ่มตัวอย่างในการเลือกครั้งแรกเป็นผู้ตอบ เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้วทำการวิเคราะห์ แปรผล สรุปผลของแต่ละประเทศเรียบร้อยแล้วส่งให้กันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และใช้เป็นข้อมูลในการนำไปใช้ ผู้เขียนได้นำรายงานผลทั้ง 10 ประเทศ (Kosaiyawat, 2022) มาทำการสังเคราะห์คุณลักษณะของผู้สอนสังคมศึกษาแห่งประชาคมอาเซียนในภาพรวมได้ผลดังตารางที่ 1 และจำแนกตามสาระวิชา ได้ผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงคุณลักษณะผู้สอนสังคมศึกษาแห่งประชาคมอาเซียน

คุณลักษณะ	ร้อยละ
วิชาการ	94
ประสบการณ์	92
สถานการณ์	90
บูรณาการ	87
วาทการ	85

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบคุณลักษณะผู้สอนสังคมศึกษาแห่งประชาคมอาเซียน จำแนกตามสาระวิชา

สาระวิชา	วิชาการ (ร้อยละ)	ประสบการณ์ (ร้อยละ)	สถานการณ์ (ร้อยละ)	บูรณาการ (ร้อยละ)	วาทกรรม (ร้อยละ)
ภูมิศาสตร์	92	85	89	80	77
ประวัติศาสตร์	90	88	84	78	80
เศรษฐศาสตร์	87	84	91	80	76
การเมือง/กฎหมาย	94	91	88	86	80
สังคม/วัฒนธรรม/ ศาสนา	93	88	90	85	82

ทั้งนี้หากแยกพิจารณาคุณลักษณะของผู้สอนที่ผู้เรียนพึงประสงค์ของประเทศเวียดนาม (Nguyen, 2022) โดยภาพรวม ได้ผลดังตารางที่ 3 และจำแนกตามสาระวิชา ได้ผลดังตารางที่ 4

ตารางที่ 3 แสดงคุณลักษณะของผู้สอนที่ผู้เรียนพึงประสงค์โดยภาพรวมของประเทศเวียดนาม

คุณลักษณะ	ร้อยละ
วิชาการ	94
ประสบการณ์	92
สถานการณ์	90
บูรณาการ	88
วาทกรรม	85

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบคุณลักษณะผู้สอนสังคมศึกษาของประเทศเวียดนาม จำแนกตามสาระวิชา

สาระวิชา	วิชาการ (ร้อยละ)	ประสบการณ์ (ร้อยละ)	สถานการณ์ (ร้อยละ)	บูรณาการ (ร้อยละ)	วาทกรรม (ร้อยละ)
ภูมิศาสตร์	92	87	90	85	82
ประวัติศาสตร์	94	91	88	83	85
เศรษฐศาสตร์	88	84	90	86	82
การเมือง/กฎหมาย	88	92	85	90	82
สังคม/วัฒนธรรม/ ศาสนา	89	91	84	87	83

ดังนั้นผลการศึกษานี้จึงชี้ให้เห็นว่า สมรรถนะผู้สอนสังคมศึกษาแห่งประชาคมอาเซียนมีลักษณะเป็นสมรรถนะเชิงพลวัต (Dynamic Competency) ที่มีแกนร่วมด้านวิชาการ ประสบการณ์

สถานการณ์ บุรณาการ และวาทกรรม แต่มีการปรับน้ำหนักของคุณลักษณะให้เหมาะสมกับธรรมชาติของแต่ละสาระวิชา องค์ความรู้ดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาครูสังคมศึกษา การออกแบบหลักสูตรศึกษาศาสตร/ครุศาสตร์ และการพัฒนาวิชาชีพครูในบริบทอาเซียนต่อไป

จากข้อค้นพบ สู่ข้อคิดเชิงวิชาการ เพื่อการสร้างครู

จากการศึกษาทั้ง 10 ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน และจากกรณีศึกษาเฉพาะประเทศเวียดนาม ได้ข้อค้นพบตรงกันว่า ครู หรือผู้สอน ยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสอนวิชาสังคมศึกษา ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติที่พร้อม *ด้านวิชาการ* เพราะเป็นสาระวิชาที่เนื้อหาสาระมีความหลากหลาย การเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาไม่ใช่แค่ "การท่องจำ" แต่เป็น "เครื่องมือ" ในการพัฒนาสมรรถนะ (Competency) ของผู้เรียนให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกและสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีเหตุมีผล ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ โดยมีครูคอยสนับสนุนและสร้างโอกาสแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ผู้เรียนต้องสามารถเชื่อมโยงระหว่างความรู้ที่มีอยู่เดิมกับความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ ฝึกคิดวิเคราะห์เพื่อพัฒนาความจำระยะยาวและเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบสรคณิยม (Constructivism) ที่มีพื้นฐานความเชื่อว่า ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจได้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง (Cambridge Assessment International Education, 2022) *ด้านวาทกรรม* เพราะการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ อธิบายเนื้อหา ให้รายละเอียดเพิ่มเติม ยกตัวอย่างและการลำดับเรื่องให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างชัดเจนได้ ถือเป็นศิลปะในการสื่อสารที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อครูผู้สอนสังคมศึกษา เนื่องจากธรรมชาติของวิชานี้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เป็นนามธรรม เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ โครงสร้างทางสังคม และประเด็นที่ต้องอาศัยการตีความเชิงวิพากษ์ สอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการสอน (Communication Theory of Teaching) ที่ว่า ครูคือ ผู้ครอบครองความรู้และต้องถ่ายทอดผ่าน "วาทกรรม" ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียน (Vangelisti, Daly & Friedrich, 2013) แม้ปัจจุบันการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning) การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) หรือให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructionism) จะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากขึ้น มิให้ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-Centered Learning) อย่างแบบเดิม แต่รายละเอียดในสาระอีกหลายประเด็น จำเป็นต้องมีครูเป็นผู้ให้ หรือชี้แนะแหล่งข้อมูล ครูจึงยังมีบทบาทและต้องแสดงความสามารถด้านนี้ให้แก่ผู้เรียนด้วย ซึ่งเป็นคุณลักษณะหนึ่งของผู้เรียนพึงประสงค์ *ด้านบุรณาการ* เพราะวิชาสังคมศึกษาเป็นสาระการเรียนรู้ที่ครอบคลุมศาสตร์หลายแขนง เนื้อหาที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกับเรื่องราวหลายหลากในสังคม ผู้สอนจึงต้องมีความสามารถในการหลอมรวม สร้างภาพของเรื่องราวให้ผู้เรียนเห็นชัดว่ามีส่วนสัมพันธ์ หรือแตกต่างกันอย่างมีเหตุผล การบูรณาการช่วยให้ผู้เรียนเห็นว่าความรู้ไม่ใช่เรื่องแยกส่วน แต่เป็นองค์ประกอบของสถานการณ์จริงในสังคม ทำให้การเรียนรู้มีความหมายและนำไปปรับใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ *ด้านสถานการณ์* เพราะเรื่องราวในสังคมหลายเหตุการณ์ยังคงดำเนินสืบเนื่องมา ไม่ว่าจะเป็นสาระภูมิศาสตร์ ที่ยังคงเกิดภัยธรรมชาติ ความเปลี่ยนแปลงในเรื่องขอบเขต พื้นที่ชายแดน อาณาเขตทับซ้อน อาณาบริเวณภูมิประเทศเหลื่อมร่วมกัน การเปลี่ยนแปลงของโลก ภูมิภาคศาสตร์พหุวัฒนธรรมชาติ เช่น ที่ประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศอินโดนีเซีย ยังมีปรากฏการณ์ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว (Kargarnilla, 2022; Sujarwo, 2022) ขณะที่หลายประเทศยังประสบวาทภัย อุทกภัย ภัยแล้ง ระบบเวลาที่ต่างกัน สาระประวัติศาสตร์ ยังมีเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องมาจากอดีต เรื่องพรหมแดน เรื่องความขัดแย้ง เรื่องเชื้อชาติ เรื่องศาสนา เรื่องชาติพันธุ์ เรื่องการเมือง (Daw, 2022; Nguyen, 2022) สาระ

เศรษฐศาสตร์ ยังมีการผันผวนค่าของสกุลเงิน อัตราการแลกเปลี่ยนเงิน ค่าครองชีพในแต่ละประเทศ เงินเฟ้อ เงินฝืด การขึ้น-ลงของดอกเบี้ย หุ่น อัตราราคาสินค้า ค่าใช้จ่าย (Tou, 2022; Phaengsook, 2022) สารหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมในสังคม ยังคงเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต บทบาทหน้าที่ การปฏิบัติหรือห้ามปฏิบัติตามกฎหมาย ตามระบอบการปกครอง ตามระบบระเบียบธรรมเนียม จารีตประเพณี เกณฑ์ทางสังคม เพื่อความเป็นพลเมืองดีในระบบสังคมวัฒนธรรมของประเทศและของโลก (Kosaiyawat, 2022; Wong, 2022; Nguyen, 2022) สารศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เกี่ยวข้องกับแบบแผน การจัดระเบียบในการดำรงชีวิตให้เป็นไปในทิศทางที่พึงปรารถนาของสังคมตามขนบธรรมเนียมที่ดั้งเดิมของสังคม (May, 2022; Sujarwo, 2022) ซึ่งต้องดำรงสืบไป *ด้านประสบการณ์* เป็นคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้สอน หากมีในตัวผู้สอน จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ความศรัทธาเชื่อถือที่สอดคล้องไปกับบทเรียนอย่างลงตัว เช่น การสอนศาสนา ศีลธรรม หากผู้สอนเคยผ่านการบวชเรียน ผ่านการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติศาสนกิจ ย่อมเป็นประสบการณ์ที่ดีให้กับผู้เรียน เนื่องจากเวียดนามมีหลากหลายศาสนา ลัทธิและความเชื่อหลายนิกาย ทั้งพุทธมหายาน หินยาน คริสต์คาทอลิก โปรเตสแตนต์ อิสลามสุหนี่ ซิอะห์ เต๋า ขงจื้อ และความเชื่อเหนือนิยมชาติ การสอนภูมิศาสตร์ หากผู้สอนเคยเดินทางไปทัศนศึกษาไปยังสถานที่ที่สอนภูมิศาสตร์มาแล้วด้วยตนเองทั้งในประเทศ ตามภูมิภาคต่าง ๆ และในต่างประเทศ โดยเฉพาะเวียดนามซึ่งมีอาณาเขตไม่กว้าง แต่มีพื้นที่เป็นลักษณะยาวขนานไปกับชายฝั่งทะเล แต่ละส่วนตามภูมิภาค ประกอบด้วยตอนเหนือ ตอนกลาง และตอนใต้ ก็มีความแตกต่างกันมาก (Nguyen, 2022) การสอนประวัติศาสตร์ หากผู้สอนเคยผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มา เช่น เคยเป็นทหารผ่านศึกในสงคราม เคยประสบในเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมือง เคยใช้ชีวิตในช่วงบ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขัน เนื่องจากเวียดนามผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มาหลายเหตุการณ์ และบางเหตุการณ์ยังผ่านไปไม่นาน มีคนที่ประสบเหตุการณ์อยู่จนถึงปัจจุบัน ผู้สอนที่มีประสบการณ์ตรงก็จะสามารถสร้างแรงจูงใจ ปลุกเร้าความสนใจให้ผู้เรียนได้มาก ทำให้บทเรียนมีความสนุกสนาน มีชีวิตชีวา (Pheangsook, 2022; Nguyen, 2022; Wong, 2022) และมีภาพจากความเป็นจริงที่สัมผัสได้ รวมทั้งสามารถให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ ข้อสังเกตแก่ผู้เรียนได้โดยตรง ยกตัวอย่างให้ชัดเจน (Chhin, 2022; Kosaiyawat, 2022; Nguyen, 2022) ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับทราบ เกิดความเข้าใจและกระตุ้นความสนใจใฝ่รู้ได้อย่างมาก (Pennsylvania Department of Education, 2021) อันเป็นคุณสมบัติที่ครูสังคมศึกษาควรจะต้องมี เพราะตัวครูเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจได้โดยตรง

การให้ความสำคัญกับเนื้อหาวิชาทุกประเทศมีการจัดรายวิชาและเนื้อหาให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจที่เหมาะสมต่อการเป็นพลเมืองของสังคมและพลเมืองโลกเหมือนกัน 5 สารหลัก คือ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เป็นหลักวิชาเดียวกัน สำหรับเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย การเมืองการปกครอง จารีตประเพณี วัฒนธรรม อาจมีการจัดแบบบูรณาการ ผสมผสานกันให้มีเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละระดับชั้น เพื่อให้มีความรู้ในเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับตนและการดำรงตนอยู่ในสังคม จึงมีชื่อเรียกต่างกันไป แต่มีเนื้อหาสาระส่วนมากโดยรวมคล้ายกันในกลุ่มสาระเดียว สำหรับสารศาสนา บางประเทศไม่มีการนำมาสอนในโรงเรียนโดยตรง เนื่องจากการกำหนดไว้ในเรื่องของสิทธิมนุษยชน เสรีภาพ และปัจเจกบุคคล (Wisconsin College of Education, 2002) แต่สารนี้มีเนื้อเรื่อง แนวคิด แนวปฏิบัติต่างๆ ก็จะหลอมรวมไปกับสาระด้านวัฒนธรรม ประเพณีและระเบียบสังคม ด้วยมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือให้ผู้เรียนดำเนินชีวิตอยู่ในบรรทัดฐานตามระบบสังคมอย่างเหมาะสม (Michigan Department of Education, 2022) ดังนั้น ในการจัดหลักสูตรการผลิตครู วิชาเอกสังคมศึกษา จึงมีการ

บรรจุเนื้อหาสาระ 5 สาขาวิชานี้ลงในหลักสูตรเช่นเดียวกัน การลำดับสาระวิชาเป็นไปตามลำดับที่แต่ละประเทศจัดเรียงในหลักสูตรของแต่ละประเทศ ซึ่งให้ความสำคัญของแต่ละรายวิชาเท่ากันและส่งผลรวมไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในความเป็นพลเมืองดีของสังคมแห่งชาติและสังคมโลก

อีกประการหนึ่ง สาระแต่ละรายวิชาในสาระสังคมศึกษา อันประกอบด้วย 5 สาระวิชา ยังมีความแตกต่างกันในแต่ละสาระตามธรรมชาติของวิชา ดังนั้น ครูผู้สอนแต่ละรายวิชา อาจต้องมีคุณลักษณะต่างกันไปตามลักษณะของวิชาด้วย เช่น ภูมิศาสตร์ มีเนื้อหาสัมพันธ์กับวิทยาศาสตร์กายภาพ มีโครงสร้างของวิชาเป็นเนื้อเดียวกัน เป็นสาขาหนึ่งของวิทยาศาสตร์ สัมพันธ์กับวิชาธรณีวิทยา สมุทรศาสตร์ ดาราศาสตร์ วาริชศาสตร์ ประชากรศาสตร์ สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยในทวีปยุโรปและทวีปอเมริกาหลายแห่งบรรจุสาขาวิชาภูมิศาสตร์อยู่ในสังกัดคณะวิทยาศาสตร์ และได้รับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (New York State Education Department, 2021) ต่างจากประเทศไทย ที่ส่วนมากวิชาภูมิศาสตร์มักสังกัดคณะอักษรศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (Kosaiyawat, 2022) โดยจุดเน้นเนื้อหาและการสอนไปในแนวสังคมศาสตร์ จึงแตกต่างกันไป สำหรับประเทศไทย วิชาภูมิศาสตร์ อยู่ในสังกัดคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เช่นเดียวกับประเทศไทย (Nguyen, 2022) วิชาหน้าที่พลเมือง มีเนื้อหาส่วนหนึ่งเกี่ยวกับกฎหมาย การเมืองการปกครอง ระเบียบแบบแผน วัฒนธรรมประเพณีของชาติ ผู้สอนต้องมีความรู้หลากหลาย และมีความสามารถในการบูรณาการให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างเข้าใจ และนำไปใช้ได้จริง (Wong, 2022; Pheangsook, 2022) วิชาเศรษฐศาสตร์ ที่มีเนื้อทางการเงิน การลงทุน การใช้จ่ายการคิดคำนวณเกี่ยวกับผลได้ ผลเสียในการใช้จ่ายเงินและทรัพยากรต่าง ๆ รวมไปถึงการจ้างงาน การตลาด การผลิตกำลังคน ผลผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม มีความหลากหลายมาก (Tou, 2022; Kargarnilla, 2022) ผู้สอนจึงต้องมีคุณลักษณะ ความรู้ ความถนัด ความสนใจที่แตกต่างไปตามสาระวิชา จึงจะมีความเหมาะสม การเรียนการสอนในรายวิชานี้ สำหรับประเทศไทย และอีกบางประเทศ เช่น ลาว กัมพูชา เมียนมา เวียดนาม โดยเฉพาะการเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ครูหรือผู้สอนวิชาสังคมศึกษามักเป็นคนเดียวสอนหมดทั้งสาระทุกวิชา และมีภารกิจต้องสอนวิชาอื่นอีกด้วย ทำให้เป็นภาระของครูมากขึ้น แม้ว่าเป็นความรู้ระดับขั้นพื้นฐาน แต่มีความหลากหลาย และครูจะต้องมีภารกิจหลายด้าน เช่นงานทะเบียน งานพัสดุ งานบริหาร งานโครงการประจำปีที่ต้องรับผิดชอบและดำเนินการ ย่อมทำให้ครูมีเวลาไม่เพียงพอต่อการเตรียมตัวสอนและพัฒนาตนเองสำหรับการสอนวิชาสังคมศึกษาได้อย่างเต็มที่โดยตรง เฉพาะทางอย่างแน่นอน (Kosaiyawat, 2022; Phaengsook, 2022; Chhin, 2022; Daw, 2022; Nguyen, 2022)

ข้อสังเกตอีกประการในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยและอีกหลายประเทศ มีแนวคิดของการจัดการเรียนการสอนในลักษณะเป็นการบูรณาการ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ลักษณะแนวคิดดังกล่าว นำไปสู่การปฏิบัติด้านการผลิตครูวิชาเอกสังคมศึกษาที่ต้องตอบสนองดำเนินตามนโยบายและหลักการของประเทศ เพื่อให้ครูมีคุณสมบัติตรงตามหลักการ เพื่อสามารถสอบบรรจุ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งและปฏิบัติหน้าที่ได้ตรงตามคุณสมบัติเฉพาะตามข้อกำหนด สถาบันการผลิตครูจึงจัดทำหลักสูตรเปิดสอนเป็นการบูรณาการสาระในหมวดวิชาให้ผู้เรียนที่จะเป็นครูสอนสังคมศึกษาเรียนรู้ทุกสาระวิชาทั้งหมดในหลักสูตร เพื่อไปเป็นผู้สอนได้ทุกวิชาในสาระไม่ได้ผลิตครูแยกตามสาระวิชา เช่น วิชาเอกภูมิศาสตร์ วิชาเอกประวัติศาสตร์ วิชาเอกปรัชญาและศาสนา หากแต่มีการผลิตบัณฑิตแยกสาขาดังกล่าวในสาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศิลปศาสตร์ หรืออักษร

ศาสตร์ ซึ่งมีใช้เป็นสาขาที่ผลิตบัณฑิตทางวิชาชีพครูโดยตรง จึงมิได้เป็นการสร้างบัณฑิตเฉพาะทางให้มีคุณลักษณะตามเบญจภาคีได้ทั้งหมด ทำให้ประสบปัญหาในการสร้างหรือเสริมคุณลักษณะดังกล่าวให้ครบถ้วน มีความพร้อมในการสอนแต่ละสาระได้เต็มที่อย่างลงตัว โดยเฉพาะครูผู้สอนระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษา ซึ่งนอกจากรายวิชาสังคมศึกษา ครูยังต้องสอนรายวิชาสาระอื่นอีกด้วย โรงเรียนบางแห่งมอบหมายให้ครูสอนครบทั้ง 8 สาระและปฏิบัติหน้าที่ครูประจำชั้นด้วยพร้อมกัน หากเป็นการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา อาจมีการมอบหมายให้ครูสอนเป็นรายวิชาตามหลักสูตรที่เรียนเป็นรายวิชาเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรยังคงเป็นสาระวิชาแบบบูรณาการ มอบหมายให้ผู้สอนเพียงคนเดียวรับผิดชอบทั้งสาระเช่นเดียวกับระดับประถมศึกษา อีกทั้งยังมีวิชาเลือก หรือวิชาเฉพาะแยกออกมา เช่น วิชาประวัติศาสตร์ วิชาพระพุทธศาสนา วิชาอาเซียนศึกษา วิชาท้องถิ่นศึกษา ซึ่งเป็นรายวิชาในสาระสังคมศึกษาเช่นกัน แต่ครูผู้สอนในบางโรงเรียนอาจเป็นผู้สอนในสาระสังคมศึกษาคนเดิมและมีได้เรียนวิชาเฉพาะสังคมศึกษา ภูมิศาสตร์ หรือประวัติศาสตร์โดยตรง แต่รับสอนตามการมอบหมาย เพราะมีกำลังครูไม่เพียงพอ ดังนั้น การผลิตครูให้ได้คุณสมบัติครบถ้วนที่เหมาะสมจึงต้องมีการวางแผน การคัดเลือกนักเรียน และการจัดกระบวนการเรียนการสอนในหลักสูตรการผลิตครูให้มีแบบแผนและมีระบบอย่างชัดเจน จึงจะผสมผสานคุณลักษณะเบญจภาคีไว้ได้อย่างกลมกลืนกัน

ผลจากการสนทนากลุ่มระหว่างผู้ศึกษา 10 ประเทศได้ให้ข้อสังเกตและแนวทางพิจารณาเพิ่มเติมว่า หากไม่สามารถผลิตครูให้มีคุณสมบัติได้ครบทั้ง 5 องค์ประกอบดังกล่าว อันเป็นเรื่องที่ยากพอสมควรที่จะให้คนหนึ่งคนมีคุณสมบัติครบถ้วนได้ อย่างน้อยคุณสมบัติ 4 ใน 5 ประการ ที่ต้องเสริมสร้างให้มีในตัวครูผู้สอนสังคมศึกษา คือ วิชาการ วาทกรรม บูรณาการ และสถานการณ์ อันเป็นคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นครูโดยอาชีพในทุกสาระวิชา สำหรับประสบการณ์ อาจเป็นคุณสมบัติที่ยากแก่การเสริมสร้าง ด้วยต้องมียุวุฒิ โอกาส ความพร้อม หรือความเป็นไปได้ อันเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล แต่สามารถใช้วิธีการ หรือกระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งครูผู้สอนสังคมศึกษาต้องมีกลวิธี เทคนิคการบริหารจัดการซึ่งได้ศึกษามาในวิชาชีพทางการศึกษา อันเป็นรายวิชาแกน หรือหมวดวิชาชีพเฉพาะในหลักสูตร นำมาใช้ประกอบการสอน เช่น เชิญวิทยากรมาบรรยายพิเศษ ในสาระภูมิศาสตร์ที่ครูยังไม่มีโอกาสได้เดินทางไปยังสถานที่ที่กล่าวถึงในเนื้อหาสาระที่สอน ในสาระประวัติศาสตร์ หากมีการเชิญอดีตผู้มืบทบาท มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ร่วมสมัย ผู้ผ่านเหตุการณ์ของบ้านเมืองมาโดยตรง ซึ่งผู้สอนในปัจจุบันอาจไม่มีโอกาสได้พบเหตุการณ์นั้น หรือไม่ทันในช่วงเวลาดังกล่าว วิธีนี้เรียกว่า ประวัติศาสตร์มุขปาฐะ หรือประวัติศาสตร์การบอกเล่า (Oral History) เป็นการทดแทนประสบการณ์ของครูผู้สอนได้ ใช้ตัวบุคคลเป็นสื่อการสอน เพิ่มเติมจากการใช้สื่อรูปภาพ วิดีทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่ไม่มีชีวิต ไม่ให้ความรู้สึกที่แท้จริง การใช้ตัวบุคคลและสถานที่จริงดังที่มีอยู่บ้างในปัจจุบัน การสนับสนุนให้ผู้เรียนไปศึกษาสถานที่จริงในชุมชน ไปสัมภาษณ์ สังเกต สอบถาม มีส่วนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่นทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งมีการใช้กันอยู่บ้างในประเทศไทย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ลาว บรูไน(Kosaiyawat, 2022; Nguyen, 2022; Kargarnilla, 2022; Wong, 2022; Phaengsook, 2022, May, 2022) เป็นการฝึกผู้เรียนให้ค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ติดตามความรู้ที่อยู่ใกล้ตัวและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เป็นการฝึกประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้เรียนรู้จากนอกโรงเรียน นอกห้องเรียน นอกตำราแบบเรียน แต่มีความเชื่อมโยงกันสมบูรณ์ แม้ระดับชั้นเรียนของผู้เรียนระดับประถมศึกษา ก็สามารถทำได้ในรูปแบบโครงการขนาดเล็ก หรือการศึกษารายบุคคลเฉพาะกรณี โดยมีผู้สอนเป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ นำพาผู้เรียนไปด้วยตนเองบางครั้ง ช่วยนัดหมาย หรือเชิญผู้มีประสบการณ์มาที่โรงเรียนในเวลาที่ยังเรียนโดยตรงได้ เนื่องจากเด็กเล็กยังไม่พร้อมและไม่เหมาะที่จะ

ดำเนินการได้ด้วยตนเอง หากเป็นระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป ผู้เรียนมีความพร้อมที่สูงขึ้น การดำเนินการจะสะดวกขึ้นเป็นลำดับ

บทสรุป

การถอดบทเรียนผู้สอนสังคมศึกษาโดยการให้ผู้เรียนจาก 10 ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายถึงนิสิตนักศึกษาครูที่ศึกษาในสาขาวิชาเอกสังคมศึกษาได้สะท้อนคิดและแสดงฉากทัศน์ฉายภาพครูสังคมศึกษาในดวงใจด้วยทัศนคติมุมมองของแต่ละชาติ นำมาหลอมรวมตกผลึกเป็นคุณลักษณะ 5 ประการ ในนาม “เบญจภาคี (ASIES)” ทั้งนี้คุณสมบัตินี้ 5 ประการของผู้สอนวิชาสังคมศึกษาที่มีความพร้อมและความสามารถสำหรับผู้สอนสาระวิชานี้ ประกอบด้วย 1) *วิชาการ* ที่มีความรอบรู้ หลากหลายในเนื้อหาที่มีหลากสาระ 2) *วาทกรรม* มีศิลปะการถ่ายทอด การอธิบายความ การทำให้ผู้เรียนเข้าใจ สนใจและชวนติดตามรับฟัง 3) *บูรณาการ* มีความสามารถในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเรื่องราว 4) *เหตุการณ์* ผ่านมิติมุมมองที่กลืนกลายเป็นเหตุเป็นผลเป็นหลักวิชาชัดเจน 5) *ประสบการณ์* เป็นการมีส่วนร่วมกับการเหตุการณ์ สถานที่ ประเด็นที่ทำการสอนทั้งที่ผ่านมาและที่กำลังเผชิญอยู่ นำมาถ่ายทอดประกอบหรือเสริมแทรกกับเรื่องที่สอนได้อย่างกลมกลืน มีความเชื่อถือได้ เพราะเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้สัมผัสด้วยตนเองโดยตรง เป็นหลักฐานขั้นต้นด้วยตนเอง สถานการณ์ สามารถหยิบยกเรื่องราวสถานการณ์ สิ่งที่อยู่บัดนี้ ดำเนินอยู่ และมีแนวโน้ม หรือทิศทางดำเนินต่อไปอย่างไร ไม่ว่าจะป็นสถานการณ์ทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา วัฒนธรรม ความนิยมร่วมสมัย ที่สอดคล้องร้อยเรียง หรือจะแตกต่างตรงข้ามกับทัศนะ แนวคิดเดิมที่มีในสังคม หากนำมาผสมเข้ากับเรื่องที่สอนได้อย่างเหมาะสม คุณสมบัตินี้ทั้ง 5 ประการ (3 การ 2 การณ์) ดังกล่าว ย่อมเป็นคุณลักษณะที่ต้องมีอยู่ในตัวของผู้สอนสังคมศึกษาทุกระดับ ทำให้วิชาสังคมศึกษามีคุณค่า น่าสนใจ และอยู่ไม่ไกล ได้เข้าถึงเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะวิชานี้มีส่วนสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตอยู่แล้วอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ครูจึงมีผลต่อการพัฒนาความสนใจ ความตั้งใจของผู้เรียนเป็นอันมาก ทำให้วิชามีความหมาย ความสนุก ความต้องการเรียน ไม่น่าเบื่อ ไม่เห็นความสำคัญ ไม่ต้องการเรียน อันเป็นการทำลายความสำคัญของรายวิชาและไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ของรายวิชาที่กำหนดไว้ให้เป็นพลเมืองดี พลเมืองโลกที่สมบูรณ์

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการพัฒนา

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 ครูผู้สอนสังคมศึกษาควรพัฒนาเสริมสร้างคุณลักษณะของตน 5 ประการของเบญจภาคีให้ครบ เพื่อการเป็นครูที่มีความพร้อมและความสามารถในการสอนสังคมศึกษาอย่างดีในระดับประชาคมอาเซียน

1.2 สถานศึกษา องค์กรทางการศึกษา สถาบันการผลิตครู ควรนำองค์ประกอบ 5 ประการของเบญจภาคี ไปเสริมสร้างให้แก่ครู ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา โดยการจัดอบรม ประชุมสัมมนาชี้แจง ให้ครูได้เตรียมตัวเพื่อเสริมสร้างพัฒนาตนเอง

1.3 สถาบันการผลิตครู ควรนำคุณลักษณะ 5 ประการดังกล่าวไปใช้ในการกำหนดสมรรถนะบัณฑิตครู (Graduate Attributes) ในกระบวนการผลิตครู โดยเฉพาะวิชาเอกสังคมศึกษา และอาจใช้ใน

วิชาเอกอื่นที่มีความใกล้เคียงกัน เพื่อฝึกฝน สร้างเสริมให้ครูในอนาคตมีคุณลักษณะครบถ้วนตามองค์ประกอบของเบญจภาคี

1.4 ควรมีการจัดประชุม สัมมนาผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษา ตามระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับนานาชาติ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศอาเซียน เพื่อแสวงหาแนวทางความร่วมมือในการผลิตและพัฒนาครูสังคมศึกษา รวมทั้งแลกเปลี่ยนอาจารย์ นิสิตนักศึกษา และแนวปฏิบัติที่ดีด้านการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาให้ก้าวสู่ระดับความเป็นสากลต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาผู้เรียนเป็นรายระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น อาชีวศึกษาตอนต้น อาชีวศึกษาตอนปลาย การศึกษานอกระบบ การศึกษาพิเศษ เพื่อให้เห็นภาพที่ต่อเนื่องของครูสังคมศึกษาในดวงใจจากผู้เรียนทุกระดับการศึกษาอย่างครบ

2.2 ควรมีการศึกษาโดยการขยายผลผู้สอนสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ ระดับอุดมศึกษา เพื่อฉายภาพการเป็นผู้สอนในสาขาสังคมศาสตร์ให้ครอบคลุมมากขึ้นต่อไป เพราะสาขารายวิชามีความต่อเนื่องกัน และอาจศึกษาจากผู้เรียนสาขาอื่น เช่น สาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์สุขภาพเพิ่มเติม เพราะมีรายวิชาทางสังคมศาสตร์ต้องเรียนในหลักสูตรเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

กนก จันทร์ทอง. (2560). การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิทยบริการ*

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 28(2), 227-241.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์คุรุสภา.

ดลนพร วราโพธิ์. (2565). ทฤษฎีและรูปแบบการเรียนรู้ในการสอนสังคมศึกษา. *วารสารสหวิทยาการ*

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5(3), 790-799.

อิทธิเดช น้อยไม้. (2560). *หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.

Cambridge Assessment International Education. (2022 A). *Active Learning*. Retrieved from <https://www.cambridgeinternational.org/Images/271174-active-learning.pdf>

Chhin, S. (2022). *Qualification for Social Studies Instructor; Cambodia*. Phnom Penh: Royal University of Phnom Penh.

Daw, C. A. (2022). *Qualification for Social Studies Instructor; Myanmar*. Yangon: University of Yangon.

Kargarnilla, M.B. (2022). *Qualification for Social Studies instructor; Philippines*. Manila: University of The Philippines.

Kosaiyawat, S. (2022). *Qualification for Social Studies Instructor; Thailand*. Chon Buri: Burapha University.

May, F.H. (2022). *Qualification for Social Studies Instructor; Brunei*. Bandar Seri Bagawan: University of Brunei Darussalam.

Michigan Department of Education. (2022). *Standard and Instruction of Social Studies*. Ann

- Arbor: The University of Michigan.
- New York State Education Department. (2021). *Standard and Instruction of Social Studies*. Buffalo: State University of New York.
- Nguyen, B.T. (2022). *Qualification for Social Studies Instructor; Vietnam*. Hochimint City: Vietnam National University.
- Pennsylvania Department of Education. (2021). *Social Studies in Pennsylvania Schools*. Philadelphia: The University of Pennsylvania.
- Phaengsook, L. (2022). *Qualification for Social Studies Instructor; Laos*. Vientiane: National University of Lao People' s Democratic Republic.
- Sujarwo, M.P. (2022). *Qualification for Social Studies Instructor;Indonesia*. Yorkyagarta: Yorkyagarta State University.
- Tou, C.C. (2022). *Qualification for Social Studies Instructor; Singapore*. Singapore: National University of Singapore.
- Vangelisti, A.L., Daly, J.A., & Friedrich, G.W. (2013). *Teaching Communication: Theory, Research, and Methods* (2nded.). Routledge.
- Wisconsin College of Education. (2002). *Policy Studies of Social Studies Instructor*. Madison: University of Wisconsin.
- Wong, T.K. (2022). *Qualification for Social Studies Instructor; Malaysia*. Kuala Lumpur: University of Malaya.